

LANGUAGE COMPETENCIES WITHIN THE CONTEXT OF SUCCESSFUL COMMUNICATION AND INTERCULTURAL INTERACTION

Abstract: The article describes the variety of approaches, perspectives and experiments in the field of foreign language teaching within the context of successful communication and intercultural interaction. The knowledge of the language and the evaluation of the degree of its command is inevitably linked to the knowledge of history, culture, and moral issues of people who speaks this very language.

Author information:

Ergidzhan Alinder-Ismailova

Associate professor, PhD

At Konstantin Preslavsky – University of Shumen

✉ alinder@shu.bg

🌐 Bulgaria

Keywords:

language learning, intercultural interaction, communication, competence, role of information technologies

Новото време и предизвикателствата, пред които ни изправя, определя разнообразието от подходи, гледни точки и експерименти в областта на чуждоезиковото обучение. Във време, в което понятието граница звучи все по-абстрактно, а необходимостта от свободно движение на хора не е само близка перспектива, а реалност, поставяща нови изисквания към съвременното езиково образование, взаимното разбиране в процеса на межкултурна комуникация се улеснява от придобитите езикови компетенции.

Въпросните компетенции се свързват със способността за общуване на чужд език, като това подпомага процеса на диференциация между културите и стереотипите на мислене, които ги изграждат. Самото знание на езика, според изследователите, и оценяването на степента на неговото владение е неразривно свързано с познаването на историята, културата, нравите на народа, който говори на съответния език.

Логично е формирането на интеркултурните компетенции на студентите да се разглежда в контекста на развитието на способността им да участват в диалога между културите – диалог, основан на принципите на взаимно уважение, толерантност към културните различия и преодоляване на културните бариери. Самото интеркултурно образование е насочено към развиване на уменията и компетентностите за осъществяване на успешна комуникация и допринася както за информираността на студентите за принадлежността им към определена етническа група, така и за запознаване с традициите и спецификите на представителите на друга култура.

Съвременните концепции, свързани с преподаване на чужди езици, предлагат широк спектър от методи и технологии – както традиционни, така и новаторски. Съставителите на учебни програми се съобразяват и с целите на обучението, и с контингента на обучаваните, продължителността и интензивността на учебния курс и др. Общуването между представителите на различни националности и култури дава възможност не само за свободен

обмен на информация, знания и културни ценности, но и за преодоляването на религиозните и международните вражди, защото знанието на чужд език не предполага само овладяване на граматични правила, на определен запас от думи и особеностите на тяхната употреба. Знанието на езика и оценяването на степента на неговото владение е неразривно свързано с познаването на историята, културата, нравите на народа, който говори на този език.

Според Г. Димитрова и авторски колектив особен акцент в съвременната методика на чуждоезиковото обучение е отделянето на лингвокултурологичния или интеркултурния подход. С други думи, “акцентът в чуждоезиковото обучение през последните години се поставя върху културната специфика на народа, чийто език се изучава. Овладяването на чужд език от начин на просвещаване се превръща в механизъм за развитие на културата, в средство за формиране на образ на света и човека в него” (Димитрова, 2012).

Пак според тях, усвояването на чуждия език се случва паралелно с овладяването на най-важните произведения на чуждото изкуство и литература. Особено важен се оказва подходът, при който изучаването на чуждия език не се разглежда като крайна цел, а като средство за постигане същността на една различна култура, на един различен национален характер и менталитет (Димитрова, 2012).

Друга важна тенденция в обучението по чужди езици е стремителното навлизане на информационните технологии и създаването на един уникален нов образователен интерфейс, където ролята на преподавателя и обучаваните са коренно променени. Съветът на Европа включва тези тенденции в списъка на ключовите компетенции, чието развитие трябва да осигури образование на специалисти от различни професии за успешната им адаптация и самореализация на пазара на труда на съвременното информационно и глобализирано общество. Организацията излиза с обща езикова политика през 2001 г. и разпространява Общата европейска рамка за изучаване и преподаване на чужди езици и оценка на знанията в чуждоезиковото обучение. Целта е да се подготвят младите хора за общуване с представители на други култури и езикови общности в ситуации, надхвърлящи рамките на родноезиковата среда; да се усвоят навици за търсене, откриване и усвояване на информация от източници на чужди езици, да се усъвършенства езиковата им култура; да се изградят у тях умения за по-нататъшно и самостоятелно изучаване и усъвършенстване на чуждоезиковите компетенции.

Значимостта на езиковото обучение в интеркултурна среда се разглежда в редица европейски документи. Сред признатите в Европа осем ключови компетенции, които са от решаващо значение за личностна реализация и развитие, активно участие в гражданското общество и социално приобщаване, половината са свързани с езиковото обучение в интеркултурна среда:

- комуникация на роден език;
- комуникация на чужди езици;
- социални и граждански компетентности;
- компетентности в областта на културата и на творческите изяви.

Езиковото обучение е средство за опознаване на друга култура. Независимо от това, че лингвистичната и интеркултурната компетентност се свързват в този процес, те не са тъждествени. Според Рени Радкова лингвистичната и межкултурна компетентност не са взаимозаменяеми. „В някои случаи съществува високо ниво на чуждоезикова комуникативна компетентност, но не особено добре развита межкултурна компетентност. За да се осъществи обаче интеркултурна комуникация и за да се използва межкултурната компетентност, почти задължително условие е да съществува лингвистична компетентност. Това важи особено силно в случаите, когато има наличие на проблемни ситуации при межкултурно взаимодействие. Именно тогава от съществена важност ще се окаже лингвистичната компетентност”.

Знанията за чуждата култура не следва да се пренебрегват, макар че едва ли ще са достатъчни без нужните лингвистични познания, т.е. необходимо е лингвистичната компетентност да изпреварва междукултурната в известен смисъл или да се придобива успоредно с нея (Радкова, 2016).

Изграждането на междукултурна компетентност е част от интеркултурното образование, което представлява съвкупност от знания, умения и компетентности и води до истинска промяна на начина на мислене, до отхвърляне на конфронтацията с другите култури, до създаване на нагласи за взаимност и коопериране. То е свързано с усвояването на социални умения: за изслушване, за комуникация, за работа в група, за съпричастност. Крайната цел в това отношение е социалната компетентност.

Формирането на интеркултурни компетенции гарантира пълноценното осъществяване на личността в един по-разнообразен свят. Пелман и Верлот дават следното обяснение: „Интеркултурната компетентност е способност да се разбира социокултурните различия и да се действа успешно в разнообразна културна среда” (Пелман, П. в М. Верлот, 2007). Това не е ново явление, такива компетенции винаги са съществували, тъй като и хората винаги са живели в повече или по-малко мултикултурни общества. По тази причина се говори и за „родова” компетентност – не на дадена по рождение, а придобита в детството от родителите, от средата.

Задача на университета е да усъвършенства междукултурната компетентност. Поради факта, че студентите идват в университета с вече формирана „родова” компетентност, преподавателите трябва да я установят и да я развият по-нататък. Това се прави, като се обогатяват взаимодействията на студентите и разностранно се разширяват в контекста, в който те се обучават. Такъв тип взаимодействия се реализират чрез разработването и експериментирането на модели на практическа подготовка по чужд език, които включват упражнения и задания за самостоятелна творческа работа, свързани с учебното съдържание и с изграждането на интеркултурни компетенции, а също и обмяна на идеи с университетипартньори.

Съвременната образователна среда е интеркултурна. Мисия на всеки преподавател е да приеме тази характеристика като ресурс, който успешно да включва в своята практика. Междукултурното измерение на чуждоезиковото обучение се превърна в последните години във водещ фактор в редица изследвания и анализи. Проучванията в областта на социалната психология, както и изследванията на междукултурната комуникация, дадоха представа за необходимите езикови и социални умения, знания и нагласи, които да се приложат за ефективно общуване в международен план. Когато се анализира обучението в интеркултурна среда, обикновено се поставя акцент върху обучението на представители от „другите“ етноси. Не бива да се пренебрегва фактът, че обучението в интеркултурна среда е процес, който трябва да се анализира от позициите на всички обучаеми, а не само от позицията на „различния“ етнос. Успешното функциониране на интеркултурна образователна среда предполага процесът да е успешен за всички обучаеми. Необходима е балансирана политика в образованието. Това означава да се прецени как етническото разнообразие може да обогати образователния процес с различни езици и култури, да изгражда толерантност, за да бъде това образование полезно за всички.

Подготовката на бъдещите педагогически кадри за работа в интеркултурна среда е изключително важна част от цялостната им педагогическа, психологическа и методическа подготовка. В този процес подготовката на студентите за преподаване на английски език заема изключително важно място. Аргументите в подкрепа на това твърдение могат да се обобщят по следния начин:

1. Обучението се осъществява посредством език, т.е. по вербален път.

2. Езиковото обучение е условие за межкултурна комуникация, защото езикът е носител на култура и „мост между различни култури“ (Радкова, 2016).

Общуването на чужди езици е компетентност, която съвременната интеркултурна среда изисква. Всички студенти следва да изучават чужд език. Така очакванията на обществото се свързват с изграждане на умения у младите хора не само за комуникация, но и за позитивно отношение към други култури, интеркултурно разбиране и формиране на интеркултурни компетенции.

В контекста на сегашните академични приоритети и ценности в подготовката на бъдещите педагогически специалисти се налага прилагането на активни и гъвкави форми на обучение. На преден план при изграждането на тяхната професионална идентичност излизат диалогичното общуване и взаимодействие, творческото и критичното мислене, информираното вземане на решения, справянето с неочаквани ситуации или трайни проблеми. Мотивацията и стратегическите цели по отношение на изучаваните научни направления са сложно обвързани с диалогичното взаимодействие на действащите лица, конкурентното начало, обновяването, хуманизирането в системата на университетското образование.

Съвременната академична подготовка на нови педагогически специалисти се фокусира предимно върху качеството на образователния процес като интегративно свойство на университетския живот. Освен това новите реалности на XXI век и европейското образователно пространство въвеждат динамичност в интерактивната комуникация, провокират интелектуалната активност, трансформират социалната идентичност на деятелите в университетското общество. Студентите биват насърчавани да поемат активна роля в качеството си на субекти в образователния процес. Формират се индивидуално психологическите качества готовност за действие, ангажираност и отговорност.

Реалният педагогически процес призовава и засилва интелектуалната любознателност на обучаемите, подхранва творчески способности, критично, латерално и креативно мислене, самостоятелност, инициативност, изобретателност. През последното десетилетие се очертават тенденции за конструиране на привлекателно, многомерно, качествено, конкурентно, иновативно обучение. Разгръщат се теоретико-приложни, психологически, терапевтични, специални, социални, арт аспекти на педагогическото познание, формиращи специфични педагогически способности, опитности и компетенции в съответствие с потребностите и изискванията на съвременното.

С развитието на съвременното общество владението на чужд език става все по-важно за свободното общуване в глобализиращия се свят. Повишаващите се академични стандарти и изисквания на професионалните реализации налагат непрестанно да се работи по усъвършенстване на методиката на преподаване в педагогическите специалности. Това е процес, който се налага за всяка образователна институция и той се съобразява с идеите за интернационализиране на обучението с цел повишаване на качеството, което се дефинира в ангажимента на университетите да предоставят обучение с международно признание и приложимост, необходимо както за последващо обучение, така и за възможности за работа.

За системата на висшето педагогическо образование в България тази тенденция е предизвикателство, чието решение трябва да се търси в рамката на утвърдените параметри на учебните планове, които през последните 20 години са синхронизирани с европейския контекст и отговарят на Европейската квалификационна рамка. При това акцент се поставя върху четирите ключови езикови умения, като допълнително се развиват умения в специфични области като писане на специализирани текстове, съдържащи необходимата за практиката терминология, комуникация с колеги, изнасяне на презентации, както и умения по бизнес английски, необходим за преодоляване на празнините между бизнеса и педагогическата квалификация. По този начин ще се намали дистанцията между учебната и работната среда, а

заетите в педагогическата сфера ще подобрят съществуващите си познания по английски език, което би допринесло за тяхното професионално израстване.

Чуждоезиковото обучение е натоварено с отговорната мисия да осигури определено ниво на владеене на съответния език, което позволява участие в межкултурна комуникация и постигане на необходима увереност у младите хора, за да навлязат уверено в динамичния съвременен свят. Нарастващата глобализация създава и потребността носителите на различните езикови групи да уеднаквят познанията си в един общ език, за да общуват свободно на работното си място, в комуникацията си с външния свят и в ежедневието. Положителната нагласа и мотивацията за усвояване на чужди езици като средство за межкултурно общуване се явяват първо и неотменно условие за осъществяването на успешно усвояване на чужди езици.

Формулираната цел на чуждоезиково обучение – да се формира многоезична компетентност – е едновременно сложна и индивидуална. Тя се отнася до способността на индивида да използва знанията и уменията си по родния език, както и знанията и уменията по чуждия език за ползване и учене на други езици. Както отбелязва Иванова, „висшето образование трябва да даде приоритет на грамотността“ (Иванова, 2021).

Обучението, което взема под внимание психолингвистичните особености на усвояването на езика, чуждоезиковата граматика и въобще възприемането на чуждия език в интерактивен режим, помага да се преодолее страховата бариера от комуникацията, да се стимулират и продуцират по ненаатраплив начин ценни социални умения (освен езиковите). Разбирането за обучението като двустранен процес на преподаване и учене води до преодоляване на дефицитите при чуждоезиковото обучение, но изисква активиране на преподавателския потенциал: към инициативност, креативност, поемане на професионален риск и лична отговорност за решенията. Това вдъхва увереност у студента, отваря съзнанието му за иначе непривлекателната граматика, като по този начин усвояването ѝ се превръща в увлекателно и интересно интелектуално и поведенческо предизвикателство и социално-поведенческо преживяване.

References:

1. Dimitrova, G., Bilyana Pavlova, Vanya Georgieva. *Savremenni metodi i informatsionno-komunikatsionni tehnologii v obuchenieto po chuzhd ezik*, ISBN: 978-654-676-106-4, Varna, 2012.
2. Ivanova, V. *Onlayn obuchenieto vav vissheto obrazovanie: Alternativa po vreme na COVID-19. Silni i slabi strani na onlayn obuchenieto. //Spisanie „Strategii na obrazovatelnata i nauchnata politika“, Godina XXIX, knizhka 3/2021, s. 263-275, s. 264, 265, ISSN 1310-0270. (Web of Science)*
3. Merdzhanov, Iv. *Elektronnoto obuchenie v akademichen kontekst – predpostavki, formi i granitsi. Conference Paper, Meditsinski universitet-Varna, Varna, 2012.*
4. Radkova, R. *Rolyata na interkulturnoto i ezikovoto obuchenie za uspehna mezhdukulturna komunikatsia. V: Retorika i komunikatsii.2016, s. 21.*
5. Bertocchini, P., Edvige Constanzo. *La notion d'autonomie, in Le Français dans le monde, mars-avril 2011, № 374*
6. Paelman, P. & Verlot, M. (2007). *Pedagogy. Diversity and Empowerment Interculturalisation of Schools in Flanders as a Tool for More Democratic Education. Brusell.*
7. Soldatova, G., Geer, M. "Glocal" identity, cultural intelligence and language fluency // *Procedia -Social and Behavioral Sciences. - 2013. - Vol. 86. - p. 469-474.*